

ВІДГУК

опонента **Клопоти Ольги Анатоліївни** про дисертацію

Іванченко Ольги Олександрівні

**«Традиції та новаторство земських практик у соціальній роботі в
Україні» ,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 231 Соціальна робота

Актуальність теми наукового дослідження зумовлена потребою сучасного суспільства у здійсненні конструктивних змін, розробці та реалізації нових стратегічних орієнтирів в умовах погіршення якості життя більшості населення, знецінення звичних пріоритетів, загострення соціальних конфліктів у наслідок негативних трансформацій та обмежень, які вносить у суспільне життя пандемія Covid-19.

Це, у свою чергу, спонукає місцеві громади до переосмислення існуючих та упровадження новітніх дієвих способів регуляції суспільних відносин й надання соціальних послуг, що у свою чергу, актуалізує прагнення фахівців соціальної сфери до ефективної партнерської співпраці із застосуванням різноманітних ресурсів соціальної роботи.

Наразі тенденції децентралізації управлінської системи актуалізують роль місцевої влади, у тому числі щодо її впливу на організацію соціального супроводу осіб та сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Це, у свою чергу спонукає до пошуку ефективних технологій соціальної роботи у схожих умовах вітчизняної історії. Зокрема, увага концентрується на часі створення і функціонування таких виборних органів місцевого самоуправління, як земства, які виконували функції суспільної опіки в умовах реформ адміністративної системи і державного управління кінця 19 століття, коли організаційна та фінансова підтримка закладів соціального захисту і опіки стала набувати систематичного і регулярного характеру.

Виходячи з того, що будь-яка соціально значуща технологія не може вважатися дійсно інноваційною без міцного наукового фундаменту, зростає роль критичного аналізу досвіду минулого щодо можливостей його адаптації для використання до умов сьогодення.

У контексті означеного вище не викликає заперечень, як з теоретичного, так і практичного кутів зору, актуальність наукової проблеми генези традицій та новаторства земських практик у соціальній роботі в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація підготовлена відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри соціальної філософії та управління Запорізького національного університету; науково-дослідної теми № 0116U004920 «Формування інституційних засад публічного управління якістю соціальних послуг в умовах трансформації українського суспільства».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації О. О. Іванченко., їх достовірність значною мірою забезпечується цілісністю роботи, в якій викладений матеріал комплексно розкриває проблему дослідження.

Обґрунтовані дисертанткою результати дослідження забезпечують новизну і вірогідність загальних висновків дисертації і загалом не викликають сумніву. Оформлення роботи відповідає сучасним вимогам до наукових праць такого рівня. Позитивне враження справляють табличні матеріали, рисунки й додатки.

Найбільш вагомими науковими результатами, які містяться в дисертаційній роботі можна вважати такі.

Уперше виявлено та досліджено сегмент напрямів та практик, які своїм корінням сягають часу існування земств; визначено групи суб'єктів та об'єктів земського призріння, усталені та узвичаєні організаційно-правові норми, технології, соціальні регулятори повсякденної діяльності; розроблено рекомендації щодо вдосконалення існуючих та відродження забутих практик земського призріння в соціальній роботі на рівні регіону та об'єднаної

територіальної громади; окреслено концептуальні засади створення і функціонування реабілітаційного комплексу для дітей з кохлеарною імплантацією.

На шляху створення основних наукових результатів дисертанткою застосовано когнітивний підхід до аналізу традицій земського призріння в практиках соціального супроводу, допомоги, обслуговування, реабілітації; земська спадщина простежено у в контексті менеджменту-, соціології-, філософії-, технологіях соціальної роботи; виявлено перспектив ренесансу земських практик у площині соціального замовлення.

Проведений авторкою дослідницький пошук дозволив здійснити подальше удосконалення практики застосування у соціальній роботі методів емпіричної соціології. При розкритті питання індикації у громадській думці елементів земського призріння в практиках сучасної соціальної роботи застосовані якісні методи соціологічного дослідження, а саме сфокусованих групових дискусій та глибинного інтерв'ю, досліджено роль соціологічної парадигми у становленні вітчизняної теорії соціальної роботи останньої третини XIX – початку XX ст.

Науково виважений підхід до розкриття провідних положень дослідження дозволив О. О. Іванченко деталізувати характеристики детермінант розвитку професійної соціальної роботи в Україні протягом останньої третини XIX – початку XXI ст. та визначити роль політичних, соціально-економічних, організаційно-правових, соціокультурних чинників у формуванні траєкторії трансформації практик земського призріння з моменту їх виникнення і до теперішнього часу.

Окрім того, подальшої систематизації набули знання щодо сутності напрямів земського призріння, час інституціоналізації яких висвітлено як перший крок у розвитку вітчизняної професійної соціальної роботи, що стало підґрунтям для інставації деяких з них та синтезу з провідним світовим досвідом сучасності.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується чіткістю окреслених кваліфікаційних ознак дослідження – метою, визначеними об'єктом і предметом дослідження; підтверджується коректністю постановки розглянутих завдань, обґрунтованістю вихідних положень, добором комплексу дослідницьких методів, адекватних меті та завданням роботи.

Доцільним є використання міждисциплінарних методів, зокрема когнітивної парасолі та картування, ретроспективного, футороспективного, наративного), а також конкретнонаукових - фокусованих групових дискусій, глибинного інтерв'ю та контент-аналізу.

Особливий інтерес викликають результати індикації елементів земського призріння в практиках сучасної соціальної роботи у процесі аналізу громадської думки, а також глибинного вивчення відмінностей у розумінні досліджуваної проблеми різними соціальними групами. Підґрунтям для емпіричного дослідження був влучно обраний якісний підхід у соціологічних дослідженнях, що передбачає отримання даних не кількісним та не статистичним шляхом. Обробка ж отриманих даних вдало здійснена з використанням методу обґрунтованої теорії, доцільність вибору якого зумовлена специфікою досліджуваного предмета, його складністю та різноплановістю, що передбачає гнучкість та адаптивність інструментарію й глибоке занурення дослідника в тематику.

Рекомендації стосовно використання результатів і висновків дисертації.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів визначається тим, що вони можуть бути використані під час розробки регіональної стратегії розвитку соціальної роботи, реалізації соціальних програм та проєктів, мета яких полягає в розбудові та підвищенні ефективності діяльності соціальних інституцій в умовах децентралізації, а також заходів, спрямованих на формування позитивного іміджу місцевої влади, престижу

професії соціального працівника, поширення в суспільній свідомості соціально-ціннісних орієнтирів милосердя.

Матеріали дисертації представляють практичну цінність і можуть бути використані у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, зокрема під час викладання таких дисциплін, як «Менеджмент соціальної роботи», «Історія соціальної роботи», «Технології соціальної роботи», «Соціальна робота з різними групами клієнтів», «Соціальна робота в громаді» для студентів спеціальності «Соціальна робота». Окремі напрацювання впроваджуються в межах повсякденної діяльності Служби (управління) у справах дітей Запорізької міської ради.

Повнота викладу отриманих результатів у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Кількість та обсяг опублікованих праць переконує у належному рівні повноти висвітлення результатів дослідження. Так, основні висновки та основні положення дисертаційного дослідження відображені у 11 публікаціях, серед яких 1 стаття опублікована у періодичному науковому виданні країн ОЄСР (Польща), 4 статті – у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз.

Переконливою в плані намагань авторки поширити власний досвід представляється географія участі О. О. Іванченко у науково-практичних конференціях різного рівня, що можна вважати свідченням достатності півня апробації результатів дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове та практичне значення здобутих дисертанткою результатів дослідження, все ж вважаємо за доцільне висловити певні зауваження і побажання в контексті наукової дискусії.

1. Досить детально проаналізовані сутність та теоретичне підґрунтя земського призріння (підрозділ 1.2.). При цьому, передумовам виникнення та генезі земських традицій, вважаємо, приділено значно більше уваги, ніж висвітленню змістовних характеристик досліджуваного поняття.

2. Авторка, переважно дотримується сучасної термінології. Проте, текст роботи не позбавлений деяких застарілих визначень, зокрема: «дефектологія», «вади розвитку», «глухі», «душевнохворі», «інваліди» тощо, які в руслі сучасних світових тенденцій рекомендовано замінювати на синоніми, що концентрують увагу не на «дефективності», а на індивідуальних особливостях людей як членів суспільства.

3. Заслуговують на увагу обґрунтовані авторкою можливості використання потенціалу земського ренесансу в регіональній моделі соціальної роботи (підрозділ 4.1.). Разом з цим, ще більшої повноти й завершеності додало б графічне відображення означеної моделі у вигляді схеми, певної знакової системи, яка б узагальнювала теоретичні уявлення про об'єкт, емпіричні знання про нього, а також структурно-логічні зв'язки усіх компонентів об'єкта моделювання, тобто регіональної моделі соціальної роботи, заснованої на відродженні традицій земських практик.

4. Викликає науковий інтерес характеристика концептуальних засад фундації реабілітаційного комплексу для дітей з кохлеарною імплантацією, визначених дисертанткою. Проте, потребують підсилення два аспекти: по-перше – специфіка урахування біопсихосоціальних особливостей дітей з кохлеарною імплантацією, зокрема наявності комбінованих порушень, коморбідних станів при виборі технології соціальної роботи з ними; по-друге – методи залучення до співпраці батьків дітей з інвалідністю як суб'єктів соціально-реабілітаційного процесу.

5. До інноваційних, безперечно належить технологія соціальної роботи у закладах охорони здоров'я. Тож, можна рекомендувати подальші дослідження спрямувати до дослідження можливостей застосування земських традицій саме у цій галузі, з урахуванням сучасних світових тенденцій.

Зазначені побажання і зауваження не знижують теоретичної та практичної цінності проведеного дослідження, яке є цілісним, має беззаперечну наукову новизну і практичне значення.

Таким чином, проведений аналіз дисертаційної роботи О. О. Іванченко дає підстави для висновку про те, що вона виконана на належному науковому рівні, що підтверджує володіння здобувачкою теорією досліджуваної проблеми та відповідними методами наукового пошуку; за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням, в якому вперше, на основі цілісного системного аналізу наукових джерел та результатів власного емпіричного дослідження здійснено вдалу спробу інставації історичного досвіду, а саме традиції земських практик у сучасній соціальній роботі.

Отже, дисертація «**Традиції та новаторство земських практик у соціальній роботі в Україні**» Іванченко Ольги Олександрівни відповідає вимогам наказу Міністерства освіти та науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження вимог щодо оформлення дисертацій» (zareєстрованого в Міністерстві юстиції України від 03.02.2017 № 155/30023) та п.п. 8-19 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 167), а її авторка, Іванченко Ольга Олександрівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 231 Соціальна робота.

Офіційний опонент:

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради



Ольга КЛОПОТА

Особу та підпис засвідчую

Виконувач обов'язків ректора

Олена ПОЗДНЯКОВА

04.11.2021